

УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА

**Кафедра богослов'я та суспільствознавчих дисциплін
імені Академіка УАН Івана Луцького**

Робоча програма навчальної дисципліни Філософія релігії і теодіцея

ОБОВ'ЯЗКОВА ДИСЦИПЛІНА

**Освітньо-професійна програма першого рівня вищої освіти
за спеціальністю 041 «Богослов'я»**

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри богослов'я та суспільствознавчих дисциплін імені Академіка УАН Івана Луцького гуманітарного факультету 30 серпня 2018р. (протокол №1)

Завідувач кафедри
кандидат філософських наук,
ліценціат теології
_____ О.І. Савчук
30 серпня 2018 р.

ВСТУП

Вивчення курсу «Філософія релігії і теодицея» відіграє важливу роль у системі професійної підготовки майбутніх спеціалістів, які готуються до наукової роботи в галузі фундаментальних досліджень з філософії та таких гуманітарних наук, як культурологія, історія, релігієзнавство, а також до педагогічної та культурно-освітньої діяльності.

У процесі викладання філософії релігії студенти ознайомлюються з таким складним духовним і суспільним феноменом, як релігія, осмислюють її природу, сутність, структуру, зміст, роль у життєдіяльності особи та історії духовного розвитку суспільства, її вплив на духовне життя народів та суспільний прогрес.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: ознайомити студентів з питаннями, які складають головний зміст філософії релігії, допомогти їм усвідомити місце релігієзначних проблем у системі філософських знань.

Завдання:

- дати характеристику предмету, структури та методології філософії релігії, розкрити її **міждисциплінарні зв'язки з іншими галузями гуманітарного знання** (філософія, літературознавство, історія, історія філософії, релігієзнавство, етика, культурологія, логіка, мовознавство, антропологія);
- представити сучасні погляди на сутність, проблематику та дисциплінарну структуру філософії релігії, її морфологічну модель;
- розкрити місце філософської рефлексії у релігієзнавчому комплексі;
- охарактеризувати головні форми філософії релігії: філософське релігієзнавство та філософську теологію, проаналізувати особливості їх змісту;
- розглянути основні конфесійні різновиди та напрями релігійної філософії.

В результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати:

- специфіку філософії релігії як особливого типу філософствування;
- богословсько-теологічні джерела конфесійної релігійної філософії;
- генезу позаконфесійної філософської теології та неконфесійного філософського релігієзнавства;
- основні категорії, поняття, терміни і дефініції, за допомогою яких здійснюється філософська рефлексія релігії;
- систему філософських уявлень в осмисленні природи та суті релігії, її структури, змісту та ролі у житті людини і суспільства;

вміти:

- застосовувати набуті теоретичні знання для аналізу проблем філософії релігії;

- самостійно аналізувати різноманітні питання з філософської проблематики дослідження феномену релігії;
- зокрема, розкривати зміст головних вчень, теорій, концепцій в галузі конфесійної релігійної філософії, поза конфесійної філософської теології та некофесійного філософського релігієзнавства;
- оперувати при цьому засвоєним категоріально-понятійним та термінологічно-дефініційним апаратом філософської рефлексії.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 04 «Богослов'я»	Нормативна (за вибором студента)	
Модулів – 2		Рік підготовки	
Змістових модулів – 2	Спеціальність 041 «Богослов'я»	4-й	
Курсова робота		Семестр	
Загальна кількість годин – 144		8-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Ступінь вищої освіти: бакалавр	18 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		18 год.	
		<i>Лабораторні</i>	
		<i>Самостійна робота</i>	
		72 год.	
ІНДЗ:			
Вид контролю: іспит (залік)			

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:
для денної форми навчання – 36 до 72.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Поточне оцінювання студентів на семінарських заняттях здійснюється за чотирибальною шкалою, де «2» - незадовільно; «3» - задовільно; «4» - добре; «5» - відмінно.

Підсумковий контроль у вигляді екзамену проводиться у тестовій формі і оцінюється відповідно до шкали оцінювання знань студентів за ЄКТС

Шкала в балах	Національна шкала	Шкала ЄКТС
90-100 балів	5 «відмінно»	A
80-89 балів	4 «дуже добре»	B
65-79 балів	4 «добре»	C
55-64 бали	3 «задовільно»	D
50-54 бали	3 «достатньо»	E
35-49 балів	2 «незадовільно»	FX
1-34 бали	2 «неприйнятно»	F

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як активних, так і інтерактивних навчальних технологій, серед яких: лекції проблемного характеру, міні-лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, мозкові атаки, кейс-метод, презентації, метод проектної роботи.

Діагностика (моніторинг і перевірка) результатів навчання здійснюється шляхом виконання студентами:

- 1) тестових завдань;
- 2) написанням есе;
- 3) презентацій і виступів на наукових заходах;
- 4) підсумкового екзамену у тестовій формі.

• **Словесні**

Розповідь-пояснення використовується під час навчання студентів на протязі лекції. За метою виділяються такі види розповіді: розповідь-вступ, розповідь-повість, розповідь-висновок. Ефективність зазначеного методу залежить головним чином від уміння викладача розповідати, дохідливості та доступності інформації, від поєднання його з іншими методами навчання.

Бесіда – це діалог між викладачем та студентом, який дає можливість за допомогою цілеспрямованих і вміло сформульованих питань спрямувати студента на активізацію отриманих знань. Саме з допомогою їх викладач активізує діяльність студентів, ставлячи їм запитання для розмірковування, розв'язання проблемної ситуації.

Лекція служить для пояснення теми; її типовими ознаками, є тривалість запису плану та рекомендованої літератури, уведення та характеристика нових понять, розкриття та деталізація матеріалу, завершальні висновки викладача, відповіді на запитання.

• **Наочні методи**

Ілюстрація – допоміжний метод при словесному методі, її значення полягає в яскравішому викладенні та показі власної думки.

Демонстрація характеризується рухомістю засобу демонстрування, наприклад, демонстрація навчальних фільмів.

- **Навчальна робота під керівництвом викладача** – самостійна робота. До неї належать написання рефератів, самостійні письмові роботи, контрольні роботи, написання тестів.

Контроль

Перевірка глибини засвоєння знань, рівня сформованості навичок та умінь студентів відбувається у формі поточного, проміжного та підсумкового видів контролю.

Поточний контроль здійснюється через оцінювання усних відповідей щодо проблем для обговорення, передбачених планом семінарських занять, виконання процесуальних документів на практичних заняттях, а також шляхом:

- проведення експрес-опитувань,
- тестування,
- підготовки доповідей і рефератів,
- написання самостійних і контрольних робіт.

При оцінюванні враховується глибина теоретичних знань та практичних навичок студентів, курсантів чи слухачів і вміння застосовувати їх на практиці.

Проміжний контроль передбачає перевірку рівня засвоєння студентами теоретичного і практичного матеріалу модулів і здійснюється в межах семестру наприкінці планового вивчення спецкурсу.

Підсумковий контроль проводиться у формі заліку після закінчення вивчення навчальної дисципліни.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Пропедевтика філософії релігії

Лекція 1. Вступ до філософії релігії. Особливості релігієпізнання

Релігія, філософія і наука як форми суспільної свідомості. Природа релігійної свідомості. Особливості релігійної віри у надприродне. Витоки філософії. Природа філософського знання. Втрата софійного характеру філософії і виділення з філософії природничих, суспільних і технічних наук. Проблемне поле філософських досліджень. Теорія пізнання. Емпіричний і теоретичний рівні пізнання. Принципи сенсуалізму та раціоналізму. Інтуїтивне і дискурсивне пізнання. Інтуїція і містика. Проблема істини в пізнанні. Абсолютне і відносне в істині. Природа догматизму і релятивізму.

Методологія пізнання. Історичні форми методології пізнання: раціоналізм і емпіризм, позитивізм, марксизм, неопозитивізм, структуралізм, феноменологія, герменевтика, “новий раціоналізм” тощо.

Релігійна віра, філософські погляди та наукові знання в процесі пізнання; сенсуалізм, апостеріорі та апріорі, раціонально-логічне та чуттєво-емоційне в релігійному, філософському та науковому пізнанні. Співвідношення раціона-

лізму в богословсько-теологічному тлумаченні світу з вірою як специфічною релігійною формою його пізнання. Богословсько-теологічний антиномізм.

Релігійна філософія як спроба раціонального пояснення світу та самої релігії з позицій розуму. Схоластичні методи формальної логіки та казуїстики. Боротьба у схоластиці двох протилежних тенденцій (“вірити, щоб розуміти” А.Кентерберійського та “розуміти, щоби вірити” П.Абеляра). Прагнення схоластичної філософії до примирення розуму і віри при пріоритеті останньої. Томізм. Принцип “гармонії віри і розуму” Ф.Аквінського та його кредо “філософія – служниця богослов’я”. Віра в науковій діяльності як об’єкт вивчення, а не інструмент пізнання.

Переважання раціоналізму над емпіризмом у філософському осмисленні релігії. “Спекулятивна філософія” XIX-XX ст. Релятивізм як принцип відносності знань і філософське вчення, яке її абсолютизує. Скептицизм як принцип мислення і філософська концепція. Агностицизм як крайня форма скептицизму та його вияви у філософії (Д.Юм, Д.Берклі, І.Кант, емпіріокритицизм – махізм, емпіріомонізм, емпіріосимволізм; позитивізм, прагматизм, неопозитивізм, екзистенціалізм). Фідеїзм як богословсько-теологічне вчення, що заперечує розум в ім’я віри. Кредо Тертуліана “вірую, тому що абсурдно”. Фідеїзм як філософська концепція необхідності віри поряд із знаннями для обґрунтування релігії. Його прояви в неотомізмі, прагматизмі, персоналізмі, екзистенціалізмі, в концепціях “філософізації релігії”, сакралізації філософії, “теології культури”.

Протиставлення інтуїтивізму та ірраціоналізму раціональному пізнанню у філософії (раціоналістична “лінія Арістотеля” та ірраціональна “лінія Платона”). Ірраціоналістичні тенденції неоплатонізму Плотіна та інших неоплатоніків, вчення Августина Блаженного (августинізму), Б.Паскаля, Ф.Шеллінга, волюнтаризму А.Шопенгауера, неотомізму, “філософії життя” Ф.Ніцше, В.Дільтея, О.Шпенглера, інтуїтивізму А.Бергсона, теорії психоаналізу З.Фрейда та К.Юнга, екзистенціалізму.

Лекція 2. Релігія як об’єкт та предмет універсального вивчення. Форми релігієпізнання та релігієзнавства

Плюралізм поглядів на релігійний феномен. Релігія як об’єкт та предмет всебічного вивчення: богословсько-теологічного тлумачення, теоретично-філософського осмислення та наукового дослідження. релігії.

Особливості основних підходів до пізнання й пояснення феномену релігії: богословсько-теологічного, теоретично-філософського та емпірично-наукового як відповідно першої, другої та третьої історичної форми релігієпізнання.

Обумовленість використанням релігієзнавцями різних дослідницьких установок – богословських (релігійно-конфесійних) чи світських (наукових) поділу релігієзнавства на дві основні форми: 1) конфесійне (церковне) богословсько-теологічне і релігійно-філософське, яке розв’язує свої пізнавальні проблеми з позицій релігійного світорозуміння і віровчення конкретної конфе-

сії, орієнтується на пізнання надприродного об'єкта релігії – Бога; та 2) світське (секуляризоване, позаконфесійне) теоретично-філософське і науково-академічне, яке виникає на основі дескриптивно-історичного підходу до пізнання релігії, досліджуючи її як складне духовне й соціальне явище специфічного самовизначення людини у світі, пов'язане з вірою в Бога та інші надприродні об'єкти.

Особливості складання структури конфесійного (церковного) релігієзнавства. Теїзм як релігійне вчення про Бога, центральне ядро теології (богослов'я) різних конфесій, головна пізнавальна проблема конфесійного релігієзнавства. Теологія (богослов'я) як віронавчальне, догматичне джерело конфесійної релігійної філософії (філософської теології), а остання як друга історична форма конфесійного релігієзнавства, його концептуально-теоретична підвалина.

Історія складання християнського релігієзнавства. Апологетика (II-III ст.) – основне богослов'я. Патристика (IV-VIII ст.) – догматичне (доктринальне) богослов'я. Розмежування православного богослов'я та католицької теології. Два напрями християнського релігієзнавства: 1/ раціональний (раціональна теологія) – теологічне продовження філософської традиції аристотелізму (“лінії Аристотеля”) та 2/ ірраціонально-містичний (містичне богослов'я) – богословське продовження філософських традицій платонізму (“лінії Платона”) та неоплатонізму. Початок теоретично-філософського підходу до пояснення релігії у християнстві – виникнення католицької філософської теології (платонівсько-неоплатонічний августинізм і аристотелічна схоластика) та православної (платонівсько-неоплатонівської) релігійної філософії. Наступні історичні форми католицької філософії (томізм, неосхоластика). Реформація XVI ст. і початок складання протестантської теології: ортодоксії (лютеранство, кальвінізм) і неосхоластики (Ф.Меланхтон). Спільні напрями протестантської теології і філософії: ліберальна теологія, неортодоксія, або “діалектична теологія” чи “теологія кризи”, модерністська секулярна теологія, або теологія “мертвого Бога”. Напрями сучасної католицької філософії: неотомізм, неоавгустинізм, тейярдизм. Сформовані в межах православ'я: академічна філософія, філософія церковного оновлення, “метафізика всеєдності”, філософія “нової релігійної свідомості”.

Лекція 3. Філософія релігії як особливий тип філософствування, галузь філософського знання та її форми

Релігійний феномен як один з об'єктів філософської рефлексії. Філософія релігії – складова частина структури філософії, галузь філософського знання, філософічне вчення про релігію, що осмислює релігійне розуміння світу і з'ясовує його істинність.

Специфіка філософії релігії як особливого типу філософствування, об'єктом якого є релігійна свідомість. Філософія релігії як особлива ділянка аксіології, що розглядає релігійні вартості, стосуючись “міркувань духу” над релігійним ставленням до дійсності. Відмінність понять “філософія релігії” та “релігійна філософія”. Основні форми філософії релігії та їх характерні риси.

Конфесійна релігійна філософія і позаконфесійна філософська теологія та їх апологетична функція щодо релігії. Філософське релігієзнавство, його об'єктивно-неупереджений характер та пізнавальна функція стосовно релігійного феномену. Два основних напрями обґрунтування філософії релігії: ідеалістичний та матеріалістичний. Відмінні особливості парадигм філософії релігії, передусім конфесійної релігійної філософії та позаконфесійної філософської теології, Заходу і Сходу.

Конфесійна релігійна філософія як історично перша форма філософії релігії, її доктринальні, богословсько-теологічні джерела: синтез теоретично-філософських постулатів і чисто релігійних, ірраціонально-містифікованих догматів віровчення певної конфесії. Існування конфесійної релігійної філософії як сукупності різних філософських вчень всередині віронавчальних комплексів розвинутих релігій Заходу і Сходу.

Гене́за секулярної філософії релігії. Релігійне розуміння світу (релігійна віра), релігійна свідомість як об'єкт вивчення позаконфесійної філософської теології, її античні витоки (піфагореїзм, платонізм, неоплатонізм тощо). Філософське релігієзнавство – окрема галузь філософського знання, що вивчає закономірності виникнення, розвитку та функціонування релігійного феномену, з'ясовує джерела його походження та суть, аналізує структуру, зміст та соціальні функції. Філософське релігієзнавство та позаконфесійна філософська теологія як складові частини структури світського (науково-академічного) релігієзнавства. Їх сукупність – секулярна філософія релігії як одна з виокремлених дисциплін теоретичного релігієзнавства, основа теорії релігії.

Початок формування у XVII ст. на ґрунті філософського раціоналізму секулярної філософії релігії як першої історичної форми академічного релігієзнавства та її родоначальники Б.Спіноза і Г.Лейбніц. Період складання класичних філософських поглядів на релігію (1730-1830): від ранніх роздумів Д.Юма над релігійною проблематикою до філософії релігії І.Канта та Г.Гегеля. Їх наступний розвиток у XIX ст. як у формі філософської теології (Ф.Шлейєрмахер та ін.) так і у формі філософського релігієзнавства (Л.Фейєрбах та ін.). Основні течії, напрями, школи сучасної філософії релігії XX ст.

Змістовий модуль 2. Морфологія та концептуальний зміст філософії релігії

Лекція 4. Богословсько-теологічні джерела релігійної філософії

Теологія (богослов'я) – комплекс богословсько-теологічних дисциплін, система обґрунтування й апології конфесійних віровчень як ідейно-доктринальне джерело релігійної філософії. Віронавчально-догматичні та структурно-дисциплінарні особливості теології (богослов'я) різних конфесій. Основні конфесійні форми теології (богослов'я) Заходу і Сходу.

Конфесійна структура християнської теології (богослов'я), її православний, католицький та протестантський різновиди. Православне богослов'я – вчення про Бога в його православному тлумаченні, систематизований виклад віровчення православ'я. Його догматичні джерела (Св.Письмо – Біблія і

Св.Переказ – рішення вселенських соборів, в т.ч. Нікео-Царгородський Символ віри; твори Отців та вчителів Церкви), загальноприйнятий поділ структури: систематичне богослов'я (апологетика, догматика, порівняльне богослов'я), екзегетика, історичне і практичне богослов'я (пастирське богослов'я, літургіка, гомілетика). Конкретні теології звільнення, мирологія.

Католицька теологія – система обґрунтування теїзму та ін віронавчальних догматів католицизму. Її витоки – ідеї Августина Блаженного. Догматичні доповнення до Символу віри (“філіокве”). Фома Аквінський (його “природна теологія” як раціональне доповнення до “надрозумної теології”, вчення про “гармонію віри і розуму” – основа офіційної католицької філософії томізму). “Католицьке сповідання віри і доповнення про “чистилище”. Догмат про “папську непогрішимість”. Доповнення до культу Богородиці. Політика “аджорнаменто”. Традиційний поділ католицької теології на систематичну (апологетика, догматика, моральне богослов'я), історичну (патрологія, історія Св.Письма та Церкви) і практичну (літургіка, гомілетика, катехитика). Її постійне збагачення такими напрямками, як маріологія, соціальне вчення (папські енцикліки), теології сім'ї і любові, теологія звільнення, або революції. Ін.конкретні теології політики, розвитку, миру. Взаємозв'язок еволюції католицької теології і філософії (августинізм, схоластика, томізм, несхоластика, нетомізм, неоавгустинізм).

Протестантська теологія – система обґрунтування конфесійних доктрин протестантизму та її ідейне джерело – Реформація (принципи: “виправдання вірою”, загального священства, виключного авторитету Біблії). Заперечення окремих християнських догматів (Св.Трійця, безсмертя душі) деякими протестантськими конфесіями (єгівізм, адвентизм). Конкретні теології сучасного протестантизму: есхатологічна, процесу, миру, надії, політики, феміністська. Особлива “філософізація” протестантської теології. Взаємопов'язані типи та сучасні напрями богословського модернізму й філософії протестантизму: ліберальна теологія (Ф.Шлейермахер, А.Гарнак), протиставлена їй неоортодоксія теологів школи К.Барта та Е.Бруннера (ін.назва – “діалектична теологія”, або “теологія кризи”, ідейні витоки якої походять з містицизму С.К'єркегора), вплив на неї ірраціоналізму, нім. екзистенціалізму, звідси – такі її різновиди, як концепція “деміфологізації християнства” Р.Бультмана та “теологія культури” П.Тілліха; вплив останньої на секулярну теологію її напрям – “теологію мертвого Бога” і концепцію “безрелігійного християнства” (Д.Бонхоффер).

Лекція 5. Філософська теологія в системі конфесійного релігієзнавства

Місце релігійної філософії в системі конфесійного релігієзнавства (богословсько-теологічному комплексі різних конфесій) як концептуально-теоретичного обґрунтування його змісту. Її специфіка і функції, спільні з теологією (богослов'ям) особливості: духовний досвід та інтуїтивна віра пізнаючого суб'єкта як джерело релігійної філософії; вчення про Бога (теїзм) і докази його існування, як її основа, де головним стає осягнення абсолютної духовної сутності, або Бога; зведення вчення про істину до абсолютної "істини Бога" як вищо-

го Розуму; визнання Божого Одкровення, зафіксованого в системі догматів, основою процесу пізнання, в якому філософія і наука лише наближають людину до нього і зміцнюють віру.

Близькість релігійної філософії до філософського ідеалізму й водночас особливе вирішення нею його пізнавальних проблем, спрямоване на апологію релігії. Відмінність філософської теології від ін. різновидів ідеалізму як такої, що виходить з релігії, а її конфесійні форми – з віровчення певної конфесії. Її головна пізнавальна проблема – з'ясування стосунків Бога з людиною.

Невідокремленість конфесійної релігійної філософії від теології, з якою вона зв'язана спільністю завдань. Теологія як її доктринальна основа, положення якої узгоджуються з догматикою Св.Письма. Філософська теологія як специфічна форма ідеалізму, що, на відміну від богослов'я, не апелює безпосередньо до авторитету Св. Письма, поряд з інтуїтивно-чуттєвим спогляданням і духовним досвідом визнає й раціонально-теоретичне обґрунтування релігійних феноменів. Її основні конфесійні варіанти як сукупність різноманітних напрямів, течій, систем, вчень і концепцій конкуруючих між собою.

Особливості християнської філософської теології. Пізньоантичні філософські джерела первісного християнства (Філон і Сенека як філософські „батько та дядько християнства”).

Спільність еволюції християнської теології (богослов'я) і філософії. Перші християнські ідеологи – апологети, які не розмежовували філософію і теологію – як гілки одного дерева, де філософія – пропедевтика богослов'я. Спільність християнської теології і філософії Середньовіччя в розробці однакових богословських проблем (буття Бога, створення світу, передвизначення, безсмертя душі). Перші спроби їх розмежування. Поділ Аквінатором теології на “надприродну” (богослов'я), що розкриває вищі, “богоодкровенні істини” і “природну” (філософія), що виконує допоміжну функцію, полегшуючи розуміння теологічних пояснень.

Специфіка протестантської філософії: відсутність у протестантизмі офіційної філософії, її розвиток в контексті теології протестантизму. Взаємозв'язок розвитку теології й філософії протестантизму, боротьба раціоналізму та ірраціоналізму в ньому. Рання протестантська філософська теологія (ортодоксія) XVI ст. як спроба звільнити обґрунтування віри від схоластичного раціоналізму, філософії й розуму взагалі як “блудниці диявола” (Лютер). Зміни у протестантській теології Нового часу, яка стає настільки ж філософською, наскільки філософія в її межах – теологічною. Містично-пієтичні та раціоналістичні течії XVII-XVIII ст.: містична (Я.Бьоме, І.Ардт, В.Вейгель) і пієтична (Я.Шпенер, А.Франке) опозиція формалізованому канону теології протестантизму; раціоналізація (вихід у деїзм) й схоластичне моделювання протестантського віровчення (школа Лейбніца-Вольфа).

Особливості конфесійної філософської теології Сходу: специфіка її парадигми – зорієнтованість на внутрішній, духовний світ людини; невідокремленість

від богослов'я"; "самадхі" – поширене в східних релігіях і філософіях поняття для позначення стану медитативного заглиблення в свідомість Бога.

Два напрями еволюції мусульманської теології і філософії (ортодокси, модерністи). Релігійна філософія буддизму, його ідейних напрямів, течій, шкіл: хінаяни (тхеравада; сарваставадини – ваїбхашики та саутрантики); махаяни (йогочара та шуньявада); ваджраяни – тантризму, японського буддизму (дзен-буддизму, Нітірену), ламаїзму. Специфіка філософського змісту конфуціанства (неоконфуціанства) та даосизму (неодаосизму). 6 традиційних філософських шкіл ортодоксального індуїзму: 1) міманса-веданта; 2) санкх'я-йога; 3) ньяя-вайшешіка. Релігійно-філософські вчення неоіндуїзму: Шрі Шрімад Абхей Чаран Бхактivedанти Свами Прабхупади (крішнаїзм), Махаріші Йога (трансцендентальна медитація), Ошо-Бхагавана Шрі Раджніша (Міжнародна комуна сань'ясинів). Релігійно-філософські ідеї сучасного дзен-буддизму.

Лекція 6. Філософія релігії як складова частина науково-академічного релігієзнавства

Релігієзнавство як наука і навчальна дисципліна. Його зміст, характерні риси та структура. Місце філософії релігії у ньому.

Виникнення (сер. ХХ ст.) та становлення (др.половини ХІХ – поч. ХХ ст.) науково-академічного релігієзнавства як окремої комплексної галузі знання. Засновники та видатні дослідники проблем релігієзнавства: філософія релігії (Б.Спіноза, Г.Лейбніц, Д.Юм, І.Кант, Ф.Шеллінг, Г.Лессінг, А.Швейцер, К.Ясперс), філософія та історія релігії (Й.Гердер, Л.Фейербах, Б.Бауер, Д.Штраус, Г.Барт, А.Гарнак), Г.Гегель (філософія релігії, філософія історії релігії, історіософія, історія релігії), Ф.Шлейермахер (філософія, історія, психологія релігії, герменевтичне релігієзнавство), О.Конт (філософія, соціологія релігії), Г.Спенсер (філософія, соціологія, антропологія, історія релігії), М.Мюллер (порівняльне релігієзнавство: структурна і порівняльна лінгвістика, порівняльна міфологія, етнологія, історія релігії), історія релігії (Е.Ренан, А.Луазі), Е.Тайлор (етнологія, антропологія, історія релігії, порівняльне релігієзнавство), антропологія релігії (Дж.Леббок, Р.Маретт), порівняльне релігієзнавство і фольклористика; етнографія, антропологія, історія релігії (Е.Ленг, Дж.Фрезер), соціологія релігії (М.Вебер, Е.Дюркгейм), соціологія, етнологія, антропологія, історія релігії (Л.Леві-Брюль, Б.Малиновський), Е.Трельч, В.Шмідт (етнографія, антропологія історія релігії), психологія релігії (У.Джемс, В.Вундт, Дж.Леуб, З.Фройд, К.Юнг, Е.Фромм, Г.Оллпорт), Ш.де ля Соссей (феноменологія, філософія, історія релігії), Р.Отто (філософія, феноменологія релігії), М.Шелер (філософія, антропологія, феноменологія релігії), феноменологія релігії (М.Еліаде, Г.Ван дер Леув).

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усьо го	л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
М о д у л ь 1						
<i>Змістовий модуль 1. Пропедевтика філософії релігії</i>						
<u>Тема 1.</u> Вступ до філософії релігії. Особливості релігієпізнання	12	2	2			8
<u>Тема 2.</u> Релігія як об'єкт та предмет універсального вивчення. Форми релігієпізнання та релігієзнавства	12	2	2			8
<u>Тема 3.</u> Філософія релігії як особливий тип філософствування, галузь філософського знання та її форми.	24	4	4			16
<i>Разом – змістовий модуль 1</i>	48	8	8			32
М о д у л ь 2						
Курсова робота						
<i>Усього годин</i>						
<i>Змістовий модуль 2. Морфологія та концептуальний зміст філософії релігії</i>						
<u>Тема 4.</u> Богословсько-теологічні джерела релігійної філософії	12	2	2			8
<u>Тема 5.</u> Філософська теологія в системі конфесійного релігієзнавства	24	4	4			16
<u>Тема 6.</u> Філософія релігії як складова частина науково-академічного релігієзнавства	24	4	4			16
<i>Разом – змістовий модуль 2</i>	60	10	10			40
<i>Усього годин</i>	108	18	18			72

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Академічне релігієзнавство: Підручник / За наук. ред. проф. А. Колодного. – К., 2000.
2. Аринин Е. Философия религии. Принципы сущностного анализа. – Архангельск, 1998.
3. Вальверде К. Философская антропология. – М., 2000.
4. Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения. – М., 1980.
5. Гребнер А. Основы доктринального богословия. – М., 1999.
6. Губман Б. Современная католическая философия. – М., 1988.
7. Дейвіс Б. Вступ до філософії релігії. – К., 1996.
8. Древнекитайская философия: В 2 т. – М., 1972.

9. Жильсон Э. Философ и теология. – М., 1995.
10. История китайской философии. – М., 1989.
11. История философии в кратком изложении. – М., 1991.
12. Кейлер Э. Основы христианской веры. – М., 1998.
13. Кимелев Ю.А. Современная западная философия религии. – М., 1989.
14. Кимелев Ю.А. Философский теизм. – М., 1993.
15. Кимелев Ю.А. Философия религии: систематический очерк. – М., 1998.
16. Коплстон Ф.Ч. История средневековой философии. – М., 1997.
17. Кувакин В.А. Религиозная философия в России. – М., 1991.
18. Кузнецов В.Н. Французский материализм XVIII в. – М., 1991.
19. Литтл Б.А. Религиозная эпистемология. – Симферополь, 1996.
20. Любак Д. Лекції з метафізики. – Львів, 1995.
21. Мак-Грат А. Введение в христианское богословие. – Одесса, 1998.
22. Мистика. Религия. Вера. – М., 1998.
23. Мистика. Религия. Наука. – М., 1996.
24. Митрохин Л.Н. Философия религии: (опыт истолкования Марксова наследия). – М., 1993.
25. Нарский И.С. Западноевропейская философия XVII в. – М., 1974.
26. Нарский И.С. Западноевропейская философия XVIII в. – М., 1973.
27. Нарский И.С. Западноевропейская философия XIX в. – М., 1976.
28. О'Коллинз. Фундаментальная теология. – СПб., 1993.
29. Радхакришнан С. Индийская философия. – М., 1957, 1959.
30. Свободомыслие и атеизм в древности, средние века и в эпоху Возрождения. – М., 1986.
31. Стасюк С., Завіла Р. Основи догматичного богослов'я. – Львів, 1997.
32. Томпсон М. Философия религии. – М., 2001.
33. Угринович Д.М. Введение в религиоведение. – М., 1985.
34. Философия. Религия. Культура. Критический анализ современной буржуазной философии. – М., 1982.
35. Философские вопросы буддизма. – Новосибирск, 1984.

Допоміжна

1. Бардин Г.Б. Проблема співвідношення філософії та релігії у філософській концепції Ореста Новицького // Мультиверсум. Філософський альманах. - К.: Центр духовної культури, – 2004. – № 42. // http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_42/Bardyn.htm
2. Історія української філософії: Хрестоматія / Упорядник М.В.Кашуба. – Львів, 2004.
3. Кірюхін Д.І. Основні принципи історіософії релігії Гегеля // Українське релігієзнавство. - №12. - К., 1999. - С.29-40.
4. Мозговий І.П. Неоплатонізм і християнство. – Суми, 1997.
5. Олексюк В. Християнська основа української філософії: (Вибрані твори). – К., 1996.
6. Саннікова Л. Е. Кассіерер: Культура як діяння духу. Поняття Канону. Синтез науки-філософії-релігії// http://www.aratta-ukraine.com_ua.4
7. Сарапін О. Вступ до філософії релігії // Українське релігієзнавство. – 1996. – №4.
8. Сверстюк Є. Українське коріння російської релігійної філософії // http://www.ukrscope.com/index.php?option=com_content&task=view&id=36&Itemid=64
9. Стеценко В.І. Гегелівське вчення про релігію як філософія та історіософія релігії // Вісник Львівського університету. Серія філософські науки. 2001. Вип.3. – Львів, 2006. – С.196-204.
10. Стеценко В.І. Значення полемічної літератури для розвитку української філософії кін. XVI - поч. XVIIст. // Сучасна філософія і цивілізаційний процес. Матеріали міжвузівської ювілейної конференції (22 квітня 1998). – Дрогобич, 1998. – С.16-18.

11. Стеценко В.І. Ідейні витoki і початок формування філософських засад українського богослов'я в добу Київської Русі// Духовнісь. Культура. Нація. Зб. наук. статей. Вип.1. – Львів, 2005. – С.128-137.
12. Стеценко В.І. Конфесійні особливості філософських засад українського християнства // Історія релігій в Україні. Матеріали ІХ міжнародної конференції 11-13 травня 1999 року. Кн.2. – Львів, 1999. – С.157-159.
13. Стеценко В.І. Національний романтизм М. Шашкевича та його християнські витoki// Релігієзнавчі студії. Вип.1.– Львів,2002.– С.288-297.
14. Стеценко В.І. Особливості української духовно-академічної філософії XVII-XVIII ст.//Історія релігій в Україні. Науковий щорічник 2006. Кн.2. –Львів,2006.– С.235-248.
15. Стеценко В.І. Особливості української філософсько-богословської думки XVII-XVIII ст.// Вісник Львівського університету. Серія:філософські науки. 2006. Вип.9. –Львів,2006. – С.107-116.
16. Стеценко В.І. Розвиток української богословської і філософської думки в полемічній літературі кін. XVI - поч. XVII ст. // Вісник Львівського університету. Серія суспільні науки. Вип. 34. Філософська і політична думка в Україні. – Львів, 1996. – С.115-123.
17. Стеценко В.І. Українська академічна та просвітницька філософія XVII-XVIII ст. як об'єкт експлікації в сучасній вітчизняній філософській думці// Духовні виміри європейської цивілізації: виклики XXI ст. Зб. наук. ст. Вип.2. – Львів,2007. – С.42-52.
18. Стеценко В.І. Українська релігійна філософія пер. пол. XXст.: основні проблеми, напрями та персоналії дослідження // Історія релігій в Україні. Праці XII міжнародної конференції (Львів, 20-24 травня 2002 року. Кн.2. – Львів, 2002. – С.478-485.
19. Стеценко В.І. Патристичні джерела філософії Київської Русі// Історія релігій в Україні. Науковий щорічник 2004р. Кн.2. – Львів,2004. – С.369-377.
20. Стеценко В.І. Філософські засади українського християнства: конфесійний аспект // Християнство і духовність: Зб. матеріалів другої міжнар. наук. конф. „Християнство: історія і сучасність”. – К.,1998. – С.36-38.
21. Стеценко В.І. Християнське богослов'я як джерело української філософії// Історія релігій в Україні. Праці XI міжнародної конференції (Львів, 16-19 травня 2001 року. Кн.2. – Львів, 2001. – С.201-206.
22. Стеценко В.І. Шпенглер про релігійні чинники культурного процесу // Континент Європа: Збірник наук. праць. – Львів– 2000. – С.119-134.
23. Гарнавський І.Л. Богослов'я чи релігійна філософія ? http://www.orthodoxia.org.ua/tarnavsky_6.php
24. Тіменик З.І. Деякі спостереження над функціонуванням терміна "філософія релігії" // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Філософські науки. - 2006. - № 550 - С.95-100.
25. Тіменик З.І. Ідея Бога у спадщині Патріярха Йосифа Сліпого з погляду української філософії релігії [У співавторстві з М. Скалецьким] // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Філософські науки. - 2005. - № 578. - С.58-63.

14. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Буддизм: Словарь / Под общ. ред. Жуковской Н.Л. и др. – М., 1992.
2. Від витоків до середини XIX століття: Короткий довідник з історії філософії / Авт.-упоряд. Архіпов О.П. та ін.; Під ред. Т.Д.Пікашової та В.Л.Чуйка. – К., 1997.
3. Ислам: Энциклопедический словарь. – М., 1991.
4. Католицизм: Словарь. – М., 1991.
5. Православие: Словарь. – М., 1988.
6. Протестантизм: Словарь. – М., 1990.